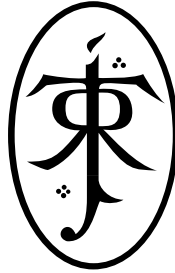


J.R.R. TOLKIEN

Hazırlayan: CHRISTOPHER TOLKIEN

BEREN İLE LÚTHİEN

Çeviren
Çiğdem Erkal



İllüstrasyonlar: ALAN LEE



İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	9
Kadim Günler Üzerine Notlar	17
BEREN İLE LÚTHIEN	25
Ek	
<i>Leithian Şarkısı</i> – Düzeltmeler	241
Orijinal Metinlerdeki İsimler Listesi.....	257

BEREN ÌLE LÚTHIEN



Babam Temmuz 1964 tarihli bir mektubunda şöyle demektedir:

Kendime ait lisanları kullanarak efsaneler yazma girişiminin çekirdeğini Fin efsanesi *Kalevala*'daki bahtsız Kullervo'nun trajik hikâyesi oluşturur. (*Silmarillion* adıyla yayınlamayı düşündüğüm) İlk Çağ efsanelerinde ana konu olarak kendini korur, gerçi "Hûrin'in Çocukları" olarak, trajik sonu hariç tamamen değişmiştir. İkinci dürtüm de 1917 yılında ordudan aldığım hastalık izninde "Gondolin'in Düşüşü"nü yani Idril ile Earendel'in hikâyesini "kafamdan" ve aynı yıl daha sonra yazmış olduğum "Lúthien Tinúviel ile Beren'in Hikâyesi"nin aslından toparlayarak yazmaktı. "Lúthien Tinúviel ile Beren'in Hikâyesi"nin temeli, Roos yakınlarında, Holderness'te, yeri muhteşem bir "ağu otu" (ki kuşkusuz birçok başka bitki de vardı) örtüsüyle kaplanmış küçük bir ormanda atılmıştı; burada bir süreliğine Humber Garnizonundayken bulunmuştum.

Annemle babam, babam yirmi dört, annem de yirmi yedi yaşındayken 1916 yılının Mart'ında evlenmişler. İlk başta Staffordshire'daki Great Haywood köyünde oturmuşlar; ama sonra babam o yılın temmuz ayının başlarında Fransa'ya Somme Muharebesi'ne yollanmış. Orada hastalanarak 1916 yılının Kasım ayında İngiltere'ye geri gönderilmiş; 1917 yılının baharında da Yorkshire'a sevk edilmiş.

1917 yılında yazılmış olan, onun değimiyle *Tinúviel'in Öyküsü*'nün bu ilk nüshası artık yoktur – ya da daha doğrusu

sadece kurşun kalemle yazılmış ve sonradan neredeyse tamamı silinmiş olan hayalet bir formda var olmuştı; bu nüshanın üzerine daha sonra şu an bizim elimizde ilk nüsha olarak kalmış olan nüshasını yazmıştır. *Tinúviel'in Öyküsü*, “mitoloji”sinin, yani *Kayıp Öyküler Kitabı*yla ilgili ilk çalışmasının temellerinden olan, ilk kurucu hikâyelerinden biridir. *Kayıp Öyküler Kitabı*, 1983-4 yıllarında yayına hazırladığım *Orta Dünya Tarihi*’nin ilk iki cildinde yer alan son derece karmaşık bir çalışmadır. Fakat elinizdeki bu kitap özellikle Beren ile Lúthien efsanesinin evrimine tahsis edilmiş olduğu için burada *Kayıp Öyküler*’in geçtiği garip yerleri ve okuyucusunu bir kenara bırakacağım çünkü *Tinúviel'in Öyküsü* kendi içinde neredeyse tamamen o yerlerden bağımsızdır.

Kayıp Öyküler Kitabı’nın merkezinde Anglosakson döneminde, batının derinlerine doğru okyanus üzerinden yelken açmış, sonunda sonradan (*Kayıp Öyküler*’de kullanılmayan bir deyim olan) “Orta Dünya” adını alacak “Büyük Topraklar”dan ayrılmış olan Elflerin yaşadığı Tol Eressëa’ya yani Yalnız Ada’ya varmış, Eriol ya da Ælwine adında İngiliz bir denizcinin hikâyesi vardır. Geçici olarak kaldığı Tol Eressëa’da Elflerden gerçek ve kadim Yaratılış’ın, Tanrılar’ın, Elflerin ve İngiltere’nin tarihçesini öğrenmiştir. Bu tarihçe “Elfistan’ın Kayıp Öyküleri”dir.

Eser günümüze, dolma ya da kurşun kalemle yazılmış, genellikle okuması neredeyse imkânsız birkaç minik “müsvedde defteri” halinde ulaşmıştır. Gerçi yıllar önce, el yazılarına bir büyütle saatlerce baktıktan sonra, sadece çözemediğim tek tük bir iki kelime dışında bütün metinleri açığa kavuşturabilmiştim. *Tinúviel'in Öyküsü*, Yalnız Ada’da Elflerin Eriol’a anlattığı hikâyelerden biridir; hatta bu hikâyeyi Vëannë adında bir kız anlatmıştır: Hikâyeler anlatılırken etrafta bir sürü çocuğun bulunduğunu öğreniyoruz. Detayların çok hassas (bu çok göze çarpan bir özellik) ele alındığı hikâyenin son derece kişisel bir

anlatım tarzı vardır. Bu anlatımda sözlerin ve hikâyenin yapısında bir arkaiklik söz konusudur. Bu babamın daha sonra kullandığı tarza hiç benzemez. Yoğundur, şiirseldir ve zaman zaman son derece “elf gizemini” haizdir. Aynı zamanda orada burada alaycı bir mizah eğilimi de bulunmaktadır (şeytansı kurt Karkaras ile dehşet verici karşılaşmalarında, Beren ile birlikte Melko’nun büyük salonundan kaçarken Tinúviel “Bu asabiyet de nereden çıktı, Karkaras?” diye sorar).

Öykü’nün sonunu beklemektense burada, efsanenin ilk versiyonunun bazı yönlerine dikkat çekmenin ve anlatıda önemli olan bazı isimler hakkında kısa açıklamalar vermenin faydalı olacağını düşünüyorum (bu isimlere kitabın arkasındaki İsimler Listesinden de ulaşabilirsiniz).

Tekrar yazılmış haliyle *Tinúviel’in Öyküsü*, ki bizim için ilk versiyondur, kesinlikle *Kayıp Öyküler*’in ilki değildir ve diğer *Öyküler*’deki özellikler bu öyküye ışık tutmaktadır. Sadece anlatının yapısından söz edecek olursak Tûrin’in öyküsü gibi bazı öyküler *Silmarillion*’da yayınlanmış hallerinden çok uzak sayılmaz; bazıları, yayınlanmış olan çalışmada, özellikle de yazılanların ilki olan Gondolin’in Düşüşü başta olmak üzere sadece son derece sıkıştırılmış bir biçimde verilmiştir; bazıları ise, özellikle de *Tinúviel’in Öyküsü*, bazı açılardan dikkat çekecek kadar farklılık gösterir.

Beren ile Tinúviel (Lúthien) destanının evrimindeki en ana değişim daha sonraki öyküye Nargothrond’lu Felagund ile Fëanor’un oğullarının girmesidir; fakat başka bir açıdan bir o kadar önemli olan başka bir şey de Beren’in kimliğindeki farklılıktır. Destanın daha sonraki versiyonlarında Lúthien ölümsüz bir Elf iken Beren’in ölümlü bir insan olması, olmazsa olmaz bir öge olmuştu; fakat bu, *Kayıp Öykü*’de böyle değildir: Beren de bir Elfti. (Fakat babamın başka Öykülere yazdığı notlardan Beren’in aslında bir İnsan olduğu görülebilir; bunun *Tinúviel’in Öyküsü*’nün silinmiş el yazmasında da böyle olduğu

son derece aşikârdır.) Elf Beren, Noldoli (daha sonra Noldor olacak) adlı bir Elf halkına mensuptu; bunlar Kayıp Öykülerde (ve daha sonra) “Gnomlar”a dönüşecektir: Beren bir Gnom’dur. Bu dönüşüm daha sonraları babam için bir sorun olmuştur. Babam *Gnome* kelimesini, bugünlerde özellikle bahçelerle ilişkilendirilen o minik yaratıklar olan Gnomlardan kök ve anlam bakımından tamamen farklı kullanıyordu. Bu diğer *Gnome*... Yunanca gnômē “akıl, fikir” kelimesindendir; artık güncel İngilizcede “özlü söz, veciz” anlamında sıfat olarak kullanılan formu *gnomic* pek kullanılmamaktadır.

Yüzüklerin Efendisi’ndeki EK F için hazırlamış olduğu taslaklardan birinde şöyle yazmıştır:

Bazen *Noldor* yerine (bu kitapta olmasa da) “Gnomlar”, *Noldorin* yerine de “Gnomeca” kullandım. Bunu yapmanın sebebi hâlâ bazıları için “Gnome” kelimesinin bilgiyi çağrıştırmasıdır. Bu halkın Yüce Elflerin dilindeki adı *Noldor*’dur ve Bilenler anlamına gelir; çünkü başlangıcından beri Eldar’ın üç soyu arasında *Noldor* hem bu dünyadaki şeylerin eskiden ve şimdi ne oldukları hem de daha fazlasını bilme arzuları nedeniyle hep farklılık yaratmışlardır. Yine de ne öğretilen teorilerle ne de popüler fantezilerle benzeşirler; o yüzden de bu göndermeyi, çok fazla yanlış anlamaya neden olacağından bıraktım.

(Sözü gelmişken, [1954 yılında yazmış olduğu bir mektupta] “üstesinden gelinemeyecek kadar üzücü tınılarla aşırı yüklenmiş” bir hal aldığı için “Elfler” kelimesini kullanmış olduğundan çok büyük ölçüde pişman olduğunu söylemiş olduğuna değinmek isterim.)

Beren’e bir Elf olarak gösterilen düşmanlık böylece eski Öykü’de “ormandaki Elflerin hepsi Dor-lómin Gnomlarının zalim ve inançsız, hain yaratıklar olduğunu düşünürler,” diye açıklanır.

Elfler için sık sık “peri, periler” kelimesinin kullanılmış

olması biraz akıl karıştırıcı olabilir. Şöyle ki: Ormanda uçan beyaz pervaneler için “Tinúviel peri olduğu için, pek çok İnsan çocuğunun aksine bunları pek umursamamış,”; kendisine “Periler Prensesi” der; onun hakkında “bütün marifetini gösterdi, peri büyüsünü...” denmektedir. Her şeyden önce *Kayıp Öyküler*’de *periler*, *Elfler* ile eşanlamlıdır; ve bu öykülerde İnsanlar ile Elflerin birbirlerine yakın fiziksel endamlarına da birkaç atıfta bulunulmuştur. Belli ki o ilk günlerde babamın bu meseleler hakkındaki kavramları biraz istikrarsızmış fakat yıllar geçtikçe farklı bir benzerlik tasarlamış olduğu nettir. Hatta şöyle yazmıştır:

İnsanlar ilk zamanlarda boy pos bakımından neredeyse Elflerle birdi, periler şimdikinden çok daha büyük, İnsanlar çok daha küçüktü.

Fakat Elflerin evrimleri büyük bir ölçüde İnsanların gelmesiyle etkileşmiştir:

İnsanlar’ın sayısı ve gücü arttıkça periler solmuş, küçülmüş, incelmış, zar gibi şeffaflaşmışlardır ama İnsanlar daha irileşmiş, daha ağırlaşmış, daha kocamanlaşmıştır. Sonunda İnsanlar, ya da neredeyse İnsan diyebileceğimiz tayfa artık perileri göremezler.

Dolayısıyla babamın “Periler”i zar gibi şeffaf olarak düşünüyor olduğu gerekçesiyle bu öyküdekilerin de öyle olduğunu varsaymaya gerek yoktur; tabii ki yıllar sonra Üçüncü Çağ Elfleri Orta Dünya tarihine girdikleri zaman onlarda da çağdaş anlamdaki “perilikle” ilgili bir yan yoktu.

*Fay** kelimesi biraz daha çapraşıktır. Tinúviel’in Öyküsü’nde

* “Fay” kelimesi ile “fairy” kelimesi İngilizcede peri anlamında kullanılmaktadır. Yani eşanlamlı iki kelimedir. Tolkien “fairy”yi daha sık kullanmış olduğu için, “fairy” karşılığı olarak ben de “peri” kelimesini kullandım. Metin içerisinde de “fay” kelimesi karşılığı olarak “peri” kullanacağım. Fakat böyle bir açıklamada, aradaki farkı belirtmek amacıyla, kelimenin İngilizce biçimini kullanmayı uygun gördüm. –çn

Valinor'dan gelmiş olan (ve “Tanrıların kızı” denilen) (Lúthien’in annesi) Melian’dan sık sık “fay” diye söz edildiği gibi Tevildo’nun da “hayvan kılığına girmiş şerir bir ‘fay’” olduğundan bahsedilir. Öykülerin birçok yerinde “fay’lerin ve Eldar’ın irfanı”ndan ve “orman ve vadi fay’leri”nden söz edilir. Belki de en dikkat çeken pasaj *Valar’ın Zuhuru Öyküsü*’ndeki şu aşağıdaki pasajdır:

Aralarında, ağaçların, koruların, vadilerin, ormanların, dağ yamaçlarının ruhları da dolanıyordu ya da sabahları çimenler arasında şarkı söyleyen, akşamları dimdik duran ekinler içinde mırıldanan büyük bir kalabalık. Bunlara [çayır-
ların, ormanların, vadilerin, dağların fay’leri(?)] Nermir, Tavari, Nandini ve Orossi, fay, peri, leprikon ve hatta daha neler neler derler çünkü bunların sayısı pek çoktur; ama yine de bunları Eldar (Elfler) ile karıştırmamak lazım gelir çünkü onlar dünyadan önce doğmuşlar, en yaşlıdan da yaşlıdır ve dünyadan değildirler.

Kafaları karıştıran başka bir özellik de Valar’ın çok uzakta, Büyük Topraklar’daki (Orta Dünya’daki) Elfler ve İnsanların işleri ve hatta akılları ve gönülleri üzerindeki etkileridir. Üstelik bu özellik sadece *Tinúviel’in Öyküsü*’nde görülmez fakat bu konuda bir açıklama veya daha genel bir yorum bulamadım. Örnek verecek olursak: “Valar [Huan’ı]” Angband’dan kaçarlarken Beren ile Lúthien’in yere uzanmış yatmakta olduğu “orman-daki açıklığa getirir”; ayrıca Lúthien babasına şöyle der: “üstelik onu kaçınılmaz bir ölümden Valar’ın kendisi kurtardı.” Ya da, Lúthien’in Doriath’tan kaçışının anlatıldığı yerde “ama o karanlık bölgeye girmemişti; sonra yeniden cesaretini toplayarak yoluna devam etti” cümlesi daha sonraları “ama o karanlık bölgeye girmemişti; sonra Valar gönlüne yeni bir umut yerleştirince bir kez daha yoluna devam etti”ye çevrilmiştir.

Hikâyede geçen isimlere gelince, *Artanor*’un daha sonra karşımıza çıkan *Doriath*’a karşılık olarak kullanıldığını ve buraya

Öte Diyar da dendiğini belirtmek isterim; kuzeyinde Beren'in aşış geldiği aynı zamanda *Acı Tepeler* de denilen *Demir Dağların* koca engeli uzanır: Daha sonra bunlar *Ered Wethrin*, *Gölge Dağları* adını alacaktır. Dağların gerisinde *Hisilómë* (*Hithlum*), aynı zamanda *Dor-lómin* adı da verilen Gölge Diyarı uzanır. *Palisor* Elflerin uyandıkları topraklardır.

Valar'dan, daha ziyade "Tanrılar" olarak bahsedilir; aynı zamanda onlara *Ainur* (*Ainu*'nun tekili) da denir. (Daha sonra *Melkor* olan) *Melko*, Silmarilleri çaldıktan sonra Kara Haşım *Morgoth* adını alan büyük kötülük Vala'sıdır. *Mandos* hem Vala'nın kendisi hem de ikamet ettiği yer için kullanılan isimdir. Ölülerin Evleri'nin bekçisidir.

Manwë, Valar'ın hükümdarıdır; yıldızları yaratan Varda, Manwë'nin eşidir ve onunla birlikte Arda'nın en yüksek dağı olan Taniquetil'in zirvesinde yaşar. "İki Ağaç" ise, çiçekleri Valinor'u aydınlatan ulu ağaçlardır; Morgoth ve canavar örümcek Ungoliant bu ağaçları imha etmiştir.

Son olarak Beren ile Lúthien efsanesinin temeli sayılabilecek Silmariller hakkında bir şeyler söylemek için tam yerinin geldiğini düşünüyorum: Silmariller, Noldor arasında en yüce kabul edilen Fëanor'un eseri idi: "söz ve el melekesi en kudretli olan"; isminin anlamı "Ateş'in Ruhu"dur. Burada, daha sonrakî (1930) *Quenta Noldorinwa* başlıklı "Silmarillion" metninden bir alıntı yapacağım:

O uzak günlerde zamanın birinde Fëanor uzun ve fevkalade bir zahmetin altına girmiş, tüm gücünü, tüm ince büyüsunü toplamıştı çünkü emeli o güne kadar tüm Eldar'ın yaptığından daha uğurlu, her şeyden de fazla dayanabilecek bir şey yapmaktı. Üç ziynet nakşetti ve bunlara Silmariller adını verdi. Bunların içinde İki Ağaç'ın ışığının harmanlanmasından oluşan canlı bir ateş yanıyordu; kendi içlerindeki bu nurla karanlıkta bile parlayabiliyorlardı; saf olmayan hiçbir ölümlü ten buna dokunamaz, dokun-

sa pörsüyüp yanardı. Elfler bu ziynetlere elleriyle yapmış oldukları tüm eserlerden daha ziyade değer atfederdi, Manwë bunları kutsamış, Varda da şöyle demişti: “Elflerin ve onların yanı sıra birçok diğer şeyin mukadderatı buraya kitlenmiştir.” Fëanor’un kendi gönlü de kendi yapmış olduğu şeylere bağlanmıştı.

Fëanor ile yedi oğlu, Morgoth tarafından çalınmış olan Silmarillere tartışmasız surette bir tek kendilerinin sahip olduklarına dair hak iddialarını pekiştirmek için son derece korkunç ve son derece yıkıcı bir ant içmişlerdi.

Vëannë hikâyesini Tinúviel’i hiç duymamış olan Eriol’a (Ælfwine’a) anlatır ama hikâyesinin resmi bir başlangıcı yoktur: Hikâyesine Tinwelint ile Gwendeling’in (daha sonraları Thingol ile Melian diye anılacaklardır) söylencesiyle başlar. Ama ben, destandaki bu önemli öge için yine *Quenta Noldorinwa*’ya döneceğim. *Öykü*’de Tinwelint (Thingol) önde gelen bir şahsiyettir: Artanor’un derin ormanlarında yaşayan Elflerin kralıdır. Ormanın ta kalbindeki engin mağarasında hüküm sürmektedir. Karşımıza çok sık çıkmasa da kraliçe de çok büyük öneme sahip bir kişiliktir. *Quenta Noldorinwa*’da onun için anlatılan bir şeyi sizlere aktarmak istiyorum.

Burada Elflerin uzaktaki Palisor’dan (Palisor onların uyanıp da kendilerini buldukları yerdir), bir tek büyük Okyanus’un ötesinde Batı’nın en ucundaki Valinor’a varmak amacıyla yaptıkları Büyük Göç ile ilgili şunlar anlatır:

...uzun karanlık yollarda [birçok Elf] kaybolmuş, bunlar dünyanın ormanlarına ve dağlarına dağılmış, hiçbir zaman Valinor’a gelmemiş, İki Ağaç’ın ışığını görmemişti. O yüzden bunlara İlkorindi, Tanrılar diyarındaki Eldar (Elf) şehri Kôr’da hiç yaşamamış Elfler adı verilmiştir. Karanlık Elflerdir bunlar ve oraya buraya dağılmış kabileleri de kullandıkları lisanlar da çoktur.

Karanlık Elfler’in reisleri arasından en çok bilineni

Thingol'dür. Yani bu yüzden Thingol, Valinor'a hiç gitmemiştir. Melian ise bir periydi. [Vala] Lórien'in bahçelerinde yaşıyordu; Lórien'in zarif halkı arasında onun güzelliğini aşan bir güzelliğe sahip, ondan daha akil olan, büyüleyici, tılsımlı şarkılar konusunda ondan daha kabiliyetli olan yoktu. Derler ki, Rüya Tanrısı'nın bahçelerinde Melian, ışıklar birbirine karışırken şarkı söylemeye başladığında, Tanrılar işlerini, Valinor kuşları ise neşeyle cıvıldaşmalarını bırakır, Valmar'ın çanları sessizleşir, çeşmeler akmayı kesermiş. Bülbüller yanından ayrılmazmış, onlara şarkılarını öğreten de oymuş. Ama derin gölgeleri çok severmiş, Harici Diyarlar'a [Orta Dünya] uzun seyahatlere çıkıp dolanır, burada şehir vaktindeki dünyayı hem kendi hem de kuşlarının sesiyle doldurmuş.

Thingol, Melian'ın bülbüllerini ısitince büyülenmiş, halkını terk etmiş. Bulmuş Melian'ı ağaçların altında ve burada bir rüyaya, büyük bir uykuya dalınca beyhude aramış halkı onu her yerde.

Vëannë'nin anlatısında Tinwelint uzun efsanevi uykusundan uyandığı zaman "artık aklında halkı malkı yokmuş (ve aslında olsaymış da beyhude olurmuş çünkü onlar çoktan Valinor'a varmışlar)", yegâne arzusu alacakaranlığın hanımını görmekmiş. O da çok uzaklarda değilmiş çünkü Tinwelint uyurken ona gözcülük etmiş. "Lakin hikâyelerinin devamını bilmiyorum Aman Eriol, sonunda Melian'ın onun eşi olduğundan gayri; zira hakikaten de Tinwelint ile Gwendeling çok uzun yıllar boyunca Artanor'un Kayıp Elfleri'nin ya da Öte Diyar'ın kral ve kraliçesi olmuşlar; en azından buralarda böyle bilinir."

Vëannë ise biraz daha açarak şöyle söylemiştir: Tinwelint'in ikametgâhı "Melko'nun görme gücünden ve bilgisinden peri Gwendeling'in büyüleri sayesinde gizleniyordu; buna ilaveten Gwendeling yollara tılsımlar örmüştü, bu sayede yollarda Eldar'dan [Elflerden] başka kimse rahatça yürüyemeyecek, böylece tüm tehlikelere karşı güvende olacaklardı, tabii eğer

kral bir ihanete uğramazsa. İmdi, çok büyük bir mağaranın içine inşa edilmişti kralın divanhaneleri, buna mukabil ziyadesiyle soylu ve zarif bir meskendi burası. Bu mağara, ormanların en muazzamı, muazzam Artanor ormanının kalbindeydi, önünden bir dere akıyordu ama kimse bu kapıya, o dereyi aşmadan gelemezdi ve bu dereyi de dar ve mükemmel muhafaza edilen bir köprü aşıyordu.” Sonra Vëannë şöyle haykırır: “Bakin hele, size Tinwelint’in sarayında olanları anlatayım”; ve görünüşe göre de burası asıl öykünün başlamış olduğu yerdir, denebilir.

